

УДК 371.3:81'243

Н.М. Тимошук,
кандидат філологічних наук, доцент
(Вінницький державний аграрний університет)
nata_tymoshcuk@mail.ru

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ АГРАРНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Обґрунтовано доцільність комунікативного підходу викладання іноземних мов у вищих аграрних закладах освіти, що значно підвищує якість знань студентів. Вказано на необхідність застосування провідних видів мовленнєвої діяльності на заняттях, моделювання ситуацій професійного спілкування, які створюють максимальне зближення навчального процесу та реальної фахової комунікації іноземною мовою.

Реформування системи вітчизняної вищої освіти та науки потребує перегляду й оновлення цілей, принципів, змісту навчання, методів викладання, форм контролю та критеріїв оцінювання. Розвиток професійної досконалості, що забезпечить появу висококваліфікованих фахівців на українському та міжнародному ринку праці, робить вивчення іноземної мови неодмінним компонентом системи освіти майбутнього фахівця. Сьогодні важко знайти галузь викладання іноземних мов, де не превалює реалізація комунікативного¹ підходу.

Студії учених-методистів за останні півстоліття зробили чимало для реалізації принципу комунікативної спрямованості навчання іноземних мов, надання йому максимальної відповідності реальному процесу спілкування. Ця проблема цікавила науково-методичні колективи різних країн: Г. Уїдоусан та У. Литлвуд (Англія), Г.Е. Піфо (Німеччина), Ю.І. Пассов (Росія). На думку останнього, в педагогічній технології з навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою розрізняються такі етапи:

1. Підготовчий, який містить теоретичне пояснення й формулювання практичної мети експериментального дослідження, що стимулює розвиток комунікації іноземною мовою в майбутніх фахівців.
2. Другий етап пов'язаний з практичним використанням тренувального блоку експериментальних комунікативних вправ і завдань "Іноземна для професійного спілкування", який забезпечує формування навичок комунікативного професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою.
3. Етап підсумкового обговорення. Викладач звертається до студентів, нагадує їм мету експерименту, практичні завдання його учасників і пропонує поділитися своїми враженнями та проаналізувати власні дії.

Проблему специфіки викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі немовного профілю досліджували Є. Агаркова, М. Аріян, І. Берман, О. Тарнопольський. Основна мета комунікативного викладання – "навчити студентів вирішувати типові ситуації в актуальних для себе сферах спілкування" (А.Р. Арутюнов), тому така підготовка передбачає формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, зокрема вміння спілкуватися з іноземними колегами, вивчати іншомовну документацію, працювати з іноземними джерелами інформації. Тому професійна компетентність майбутнього фахівця передбачає не тільки ґрунтовні знання граматики та фонетики іноземної мови, а безпосереднє уміння використовувати означені знання під час майбутньої професійної діяльності.

Хоча жанр статті не дає змоги проблемно, різнобічно й системно-синтетично дослідити проблему комунікативного підходу викладання іноземної мови у немовних ВНЗ, авторка цією публікацією має на меті долучитися до вивчення означеної проблеми на прикладі викладання іноземних мов у вищих аграрних закладах освіти.

Викладаючи іноземну мову в аграрному вузі, слід враховувати особливості впливу майбутньої професійної діяльності студентів на зміст курсу, підбір навчального мовленнєвого матеріалу, способи та прийоми управління навчальною діяльністю на заняттях з викладачем і під час самостійної роботи студентів. Мовленнєві вправи та ситуації, які використовуються під час занять, повинні моделювати типові явища реального життя у відповідній сфері професійного спілкування. А.М. Ветохов наголошує на широких дієвих навчально-виховних можливостях даного принципу та підкреслює його великий потенціал до подальшого розвитку [2: 25]. Подібне професійно спрямоване навчання іноземної мови все частіше зустрічається і в методиках зарубіжних авторів. Так, наприклад, Мері Дж. Шлепегрель у статті "Англійська для спеціальних цілей" [3] закликає викладачів

¹ Лінгвістичний енциклопедичний словник формулює поняття комунікації, як "спілкування, обміну думок, відомостей, ідей, специфічної форми взаємодії людей у процесі їх пізнавально-трудова діяльності" [1: 233]

пов'язувати навчання іноземної мови з майбутньою професією або діяльністю студентів. Такий підхід особливо важливий для немовних факультетів, де при вивченні іноземної мови наголос робиться не на граматичній чи фонетичній правильності висловлювань, а на вмінні студента спілкуватися в тій чи іншій сферах. Метою кожного заняття повинна стати практика, в ході якої студенти мають можливість застосовувати знання, отримані на заняттях з іноземної мови та з майбутньої спеціальності.

Однією з передумов реалізації комунікативного підходу до навчання іноземних мов є введення студента в повністю іншомовне середовище шляхом викладання курсу винятково іноземною мовою. Правила, значення нових слів слід пояснювати, перш за все, оперуючи знайомою для студента лексикою, граматичними конструкціями та виразами, принагідно використовуючи жести та міміку, малюнки, іншу наочність тощо.

Навчання професійно спрямованого говоріння має свої особливості: вправи повинні відповідати таким стабільним вимогам, як заданість ситуації, професійна спрямованість завдань, природність ситуації спілкування, вмотивованість мовленнєвої дії студента, наявність вказівок на дію з матеріалом, новизна.

Формування комунікативних навичок у немовному (аграрному) вузі здійснюється поетапно: набуття первинних граматичних навиків, ознайомлення з професійно-орієнтованим лексичним матеріалом, його поступова активізація, відпрацювання навичок, необхідних для виникнення висловлювань при мовленні, використовуючи різноманітні лексико-граматичні вправи. Під час *підготовчого етапу* доцільними, на нашу думку, є навчальні картки, вправи в парі, в ланцюжку, асоціограми, питання-відповідь. Для *побудови комунікації* (автоматизація граматичного вірного говоріння) слід використовувати вправи в парі, представлення варіації моделей діалогів, висловлювання власної думки. Етап *безпосередньої комунікації* передбачає такі форми та методи навчання: аргументація, дискусія, завершення історії за наявності початку, складання історії за ключовими словами, опис картин.

Досвід роботи зі студентами аграрного вузу показує, що володіння формулами мовного етикету значно полегшує їм процес комунікації, особливо в тих випадках, коли співрозмовник володіє невеликим словниковим запасом і має недостатній рівень мовленнєвої компетенції. Надзвичайно ефективною, на нашу думку, є система завдань, розроблена Н.А. Сурою [4]. Вона передбачає поетапне навчання студентів діалогічного мовлення спочатку на рівні тільки висловлювання, потім – мікродіалогу й далі – діалогу й полілогу (лінгвістичний аспект) та реалізується за допомогою техніки комунікативної взаємодії (термін В. Томілової), яка якнайкраще сприяє розвитку комунікативних умінь та навичок діалогічного мовлення студентів університету в іншомовному професійному середовищі. У навчанні техніки комунікативної взаємодії виділяються три етапи: аналіз діалогу-зразка; реконструкція діалогу-зразка; створення діалогу (полілогу) у межах заданої ситуації спілкування.

Специфікою моделювання професійно-орієнтованих комунікативних ситуацій є те, що викладачеві слід створювати такі навчальні ситуації, які мають професійну значимість для студентів, відповідають їх пізнавальним інтересам з фахового спрямування підготовки, а також дають змогу розкрити та реалізувати іншомовні комунікативні здібності, необхідні в діяльності фахівців аграрної галузі. Маємо на увазі їх уміння вести бесіду, правильно висловлювати й аргументувати свої погляди на ту чи іншу проблему, дізнатись про думку співрозмовника, поцікавитись інформацією, уточнити факти чи дані, попросити в чомусь допомогти чи запропонувати свою допомогу тощо. Наприклад, для студентів, що здобувають фах еколога, можна підготувати такі ситуації: "Участь у міжнародному екологічному конгресі", "Знайомство з екологічною освітою за кордоном", "Шляхи поліпшення екологічної ситуації нашого краю", "Чому я хочу бути екологом?" та інші. Студенти факультету менеджменту активно висловлюються щодо таких тем: "Успішний менеджер – це геній чи працелюб?", "Чи повинен менеджер бути психологом?", "Жінки і бізнес", "Гроші в нашому житті", "Чи роблять гроші нас щасливими?" тощо.

Безперечно, використання проблемних завдань забезпечує формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, допомагає реалізації основної функції вивчення іноземної мови у ВНЗ – формування у студентів професійної комунікативної компетенції. Принагідно зазначимо, що комунікативна компетенція вважається сформованою, якщо "майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід" [1: 28]. Створюючи проблемні ситуації, викладачеві потрібно враховувати відповідність завдань рівню наявних знань студентів, уникати стереотипності, відображати реальні ситуації професійної діяльності тощо.

Наведемо ряд прикладів таких завдань.

Для студентів спеціальності "Економічна кібернетика":

✓ Ви плануєте придбати новий принтер. Який його різновид ви оберете та чому?

- ✓ Вам терміново потрібно працювати з комп'ютером, а він не реагує на ваші команди. Ви телефонуєте товаришу та обговорюєте цю проблему.
- ✓ Використання комп'ютерної програми "1С: Бухгалтерія". Ви консультуєтесь зі своїм викладачем.

Для студентів спеціальності "Менеджмент організацій":

- ✓ Ви отримали чистий прибуток. На які цілі Ви його використаєте?
- ✓ На підприємстві зросла собівартість. Ви разом з колегою обговорюєте цю проблему.
- ✓ На підприємстві зросла матеріаломісткість, ви шукаєте внутрішні резерви її зниження.
- ✓ У Вас є вибір: лізинг чи купівля основних засобів. Обґрунтуйте свою точку зору.

Для студентів спеціальності "Агрономія":

- ✓ Ви плануєте сівозміну угідь сільськогосподарського підприємства. Обговоріть це питання з головним агрономом.
- ✓ Вам терміново потрібно закупити мінеральні добрива. Ви телефонуєте до постачальників, визначаєте вартість та терміни доставки.
- ✓ Запропонуйте шляхи поліпшення урожайності зернових в умовах лісостепової зони. Обґрунтуйте свою точку зору.
- ✓ Плодові дерева саду підприємства потребують термінової обробки від шкідників. Проведіть первинний інструктаж з виконавцями.

Для студентів спеціальності: "Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва".

- ✓ Ви технолог молокозаводу. Обґрунтуйте перед керівником підприємства переваги процесу пастеризації молока порівняно зі стерилізацією.
- ✓ Складіть раціон годівлі молодняку ВРХ. Обґрунтуйте свою точку зору.
- ✓ Ви маєте збільшити поголів'я ВРХ господарства. Яким породам Ви віддасте перевагу? Чому?

Проблемні завдання сприяють розвиткові вміння читання фахової літератури, як базового компонента інформаційної діяльності, забезпечують формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, допомагаючи формуванню у студентів професійної комунікативної компетенції. У проблемній ситуації студенти вирішують завдання мовного та професійного характеру.

На заняттях з іноземної мови можливе також використання різноманітних інтелектуальних ігор. Їх основою може слугувати загальний соціокультурний матеріал, що пов'язаний з англomовними країнами, а також спеціалізовані тексти, які студенти опрацьовують протягом вивчення курсу. Саме професійно-орієнтована тематика допомагає закріпити лексичну базу, поглибити знання та сформувати фахові комунікативні навички.

Одним з важливих методів навчання усного професійного орієнтованого спілкування студентів-аграріїв є дискусія. Вона виникає там і тоді, де є проблемна ситуація, котра спричинює розбіжність поглядів, спонукає до обговорення, породжує цікаві ідеї, персональні оцінки, аналіз фактичного матеріалу, власну точку зору тощо. Дискусійні висловлювання набувають форм як діалогічного, так і монологічного висловлювання. Студенти, обмінюючись власними думками, використовують елементи читання, зокрема, цитування, аудіо та візуальні опори (таблиці, графіки, плакати тощо). Змістом таких дискусій можуть бути професійно-орієнтовані проблеми, пов'язані з майбутньою спеціальністю студентів, з обов'язковим використанням фахової лексики. Студенти також з цікавістю обговорюють проблеми реального життя: обґрунтовують власний вибір професії, плани на майбутнє, відносини з батьками, захист навколишнього середовища тощо. Проведення диспуту є ефективним при навчанні усного професійного мовлення, адже він практично орієнтований і може бути реалізований під час фахової діяльності студентів немовних (аграрних) навчальних закладів. "Проблемно-дискусивна орієнтованість процесу викладання іноземних мов у ВНЗ сприяє підвищенню мовленнєвої активності студентів, вмотивованості та самостійності їх висловлювань" [5: 422].

Таким чином, основною умовою навчання іншомовної комунікації є забезпечення можливості використання одержаних фахових знань у комунікативних ситуаціях, створення мовного середовища, максимально наближеного до реального іншомовного професійного спілкування. Навчальна діяльність студентів повинна бути зорієнтована на активне та самостійне вирішення комунікативних завдань, мотивуючих необхідність вільного володіння іноземною мовою. Методологічно ефективними є імітаційно-ігрові ситуації, які мають бути спрямовані на відпрацювання навичок діалогічного та монологічного мовлення в ситуаціях професійної діяльності. Паралельно слід практикувати використання загальноприйнятих кліше та виразів ділового спілкування з метою вироблення навичок їх вільного використання.

Особливість навчання іншомовної професійно орієнтованої комунікації в аграрному ВНЗ полягає у використанні комунікативного підходу в навчанні іноземної мови; застосуванні провідних видів

мовленнєвої діяльності; моделюванні ситуацій професійного спілкування, які створюють максимальне зближення навчального процесу й реальної фахової комунікації іноземною мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Яйцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 589 с. – С. 233.
2. Ветохов А.М. Психолого-педагогическая характеристика современных методов обучения иностранному языку в школе // Иноземні мови. – 2006. – № 1. – С. 25-29.
3. Schleppegrell M. English for specific purposes: A Program Design Model // Teacher Development: Making the Right Moves. – Washington, D.C., 1994. – P. 234-245.
4. Сура Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: Автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2005. – 17 с.
5. Гайдамашук Л.В. Деякі напрямки інноваційної педагогічної діяльності в практиці викладача іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4(16). – С. 419-422.
6. Бородіна Г.І. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземної мови у немовному вузі // Иноземні мови. – 2005. – № 2. – С. 28-31.

Матеріал надійшов до редакції 08.01. 2009 р.

Тимошук Н.Н. Коммуникативный подход к преподаванию иностранных языков в высших аграрных учебных заведениях.

Обоснована целесообразность коммуникативного подхода к преподаванию иностранных языков в высших аграрных учебных заведениях, что значительно повышает качество знаний студентов.

Указано на необходимость использования основных видов речевой деятельности на занятиях, моделирования ситуаций, которые создают максимальное сближение учебного процесса и реальной специализированной коммуникации на иностранном языке.

Tymoshchuk N.M. Communicative Approach to Teaching of Foreign Languages in Higher Agrarian Educational Establishments.

Expedience of communicative approach to teaching of foreign languages in higher agrarian educational establishments is substantiated: it contributes to a higher level of knowledge of students. The need of the use of communicative activity on the lessons, creating of situations which unite greatly educational process and real specialized communication in foreign language are pointed out.